

SAN’ATDA ERKINLIK VA MAS’ULIYAT MUVOZANATI

Boboqulova Farida Abduraximovna

Samarqand viloyati Kattaqo’rg’on shahar

2-son bolalar musiqa va san’at maktabi o’qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada san’at sohasida erkinlik va mas’uliyat tushunchalarining o’zaro bog’liqligi hamda ularning muvozanati masalasi tahlil qilinadi. San’atda erkinlik ijodiy jarayonning asosiy sharti sifatida qaralib, uning jamiyat ma’naviy hayotiga ta’siri yoritiladi. Shu bilan birga, ijodkor mas’uliyatining axloqiy, ijtimoiy va madaniy jihatlari ochib beriladi. Maqolada san’at erkinligi mutlaq bo’lishi mumkin emasligi, u jamiyat manfaatlari va umuminsoniy qadriyatlar bilan uyg’unlashgan holda namoyon bo’lishi zarurligi asoslab beriladi.*

Kalit so’zlar: *san’at, ijod, erkinlik, mas’uliyat, axloq, jamiyat, madaniyat, ijodkor, ma’naviyat.*

San’at jamiyat ma’naviy hayotining muhim tarkibiy qismi bo’lib, insonning ichki dunyosi, estetik didi va tafakkurini aks ettiradi. Har bir davr san’ati o’sha davr ijtimoiy muammolari, qadriyatlari va dunyoqarashini ifodalab kelgan. Shu nuqtai nazardan qaraganda, san’at doimo erkinlik bilan bog’liq holda rivojlanadi. Ijod erkinligi bo’lmagan jamiyatda san’atning to’laqonli taraqqiy etishi mushkuldir. Biroq san’at faqat shaxsiy hissiyot va qarashlarning ifodasi bilangina cheklanib qolmaydi. U jamiyat ongiga ta’sir ko’rsatadi, yosh avlod tarbiyasida muhim rol o’ynaydi. Shu sababli san’atdagi erkinlik mas’uliyat bilan uyg’unlashishi zarur. San’atda erkinlik tushunchasi San’atdagi erkinlik, avvalo, ijodkorning fikrlash va ifoda erkinligi bilan belgilanadi.

Ijodkor o’z asari orqali jamiyatdagi mavjud muammolarni ko’tarishi, an’anaviy qarashlarga tanqidiy yondashishi va yangi g’oyalarni ilgari surishi mumkin. Bu holat san’atning rivojlanishi va yangilanishi uchun muhim omil hisoblanadi. Tarixda ko’plab san’at asarlari dastlab jamiyat tomonidan qabul qilinmagan bo’lsa-da, keyinchalik yuksak badiiy va ma’naviy qadriyat sifatida tan olingan. Bu esa ijodiy erkinlikning san’at taraqqiyotidagi ahamiyatini ko’rsatadi. Erkinlik san’atni qoliplardan xalos etadi va uni tirik, ta’sirchan hodisaga aylantiradi. Shu bilan birga, erkinlik san’atkor uchun nafaqat huquq, balki katta mas’uliyatni ham anglatadi. Chunki san’at orqali bildirilgan fikrlar keng omma ongiga yetib boradi va muayyan qarashlarni shakllantiradi. San’atda mas’uliyat masalasi San’atdagi mas’uliyat tushunchasi ijodkorning jamiyat oldidagi burchi bilan bog’liqdir. Har bir san’at asari muayyan ijtimoiy muhitda yaratiladi va o’sha muhitga ta’sir ko’rsatadi. Shuning uchun ijodkor o’z asarining mazmuni, g’oyaviy yo’nalishi va oqibatlari haqida o’ylashi zarur. Mas’uliyat, avvalo, axloqiy me’yorlarga rioya qilishda namoyon bo’ladi. Inson sha’ni va qadr-qimmatini kamsituvchi, zo’ravonlikni yoki adovatni targ’ib etuvchi g’oyalar san’at erkinligi bilan oqlanishi mumkin emas. San’at jamiyatda mehr-oqibat, bag’rikenglik va insonparvarlik g’oyalarini mustahkamlashga xizmat qilishi lozim. Bundan tashqari, san’atning tarbiyaviy ahamiyati ham katta. Ayniqsa, yoshlar ongiga ta’sir etuvchi asarlar

mas’uliyat bilan yaratilishi zarur. Chunki san’at yosh avlod dunyoqarashi va qadriyatlar tizimining shakllanishida muhim omil hisoblanadi. Erkinlik va mas’uliyat o’rtasidagi muvozanat San’atda erkinlik va mas’uliyat bir-biriga zid tushunchalar emas, aksincha, o’zaro bog’liq va bir-birini to’ldiruvchi omillardir. Haddan tashqari cheklovlar ijodkorlikni susaytiradi, san’atni rasmiy va jon-siz holga keltiradi. Mas’uliyatsiz erkinlik esa jamiyat ma’naviy hayotiga salbiy ta’sir ko’rsatishi mumkin. Muvozanat shundaki, ijodkor o’z fikrini erkin ifodalaydi, biroq umuminsoniy qadriyatlarni inkor etmaydi. San’at jamiyatni parchalash emas, balki birlashtirish, ma’naviy yuksaltirish vazifasini bajarishi lozim. Shu bois san’atdagi haqiqiy erkinlik mas’uliyat bilan uyg’unlashgan holdagina ijobiy natija beradi.

Huquqiy va axloqiy me’yorlarning san’atdagi o’rni San’atda erkinlik masalasi nafaqat estetik, balki huquqiy va axloqiy mezonlar bilan ham bevosita bog’liqdir. Har bir jamiyatda san’at erkinligini tartibga soluvchi muayyan huquqiy normalar mavjud bo’lib, ular ijodkorning asosiy huquqlarini kafolatlash bilan birga, jamiyat manfaatlarini himoya qilishga xizmat qiladi. So’z va ijod erkinligi demokratik jamiyatning muhim belgisi bo’lsa-da, ushbu erkinlik boshqa shaxslarning huquq va erkinliklariga zarar yetkazmasligi lozim. Axloqiy me’yorlar esa san’atning ichki chegaralarini belgilab beradi. Ijodkor o’z asarida jamiyatda qabul qilingan axloqiy qadriyatlarni inkor etmasdan, balki ularni chuqur tahlil qilish va yuksaltirishga intilishi zarur. San’at erkinligi axloqiy mas’uliyat bilan uyg’unlashgan holdagina ijtimoiy barqarorlikka xizmat qiladi.

San’at va ommaviy axborot vositalari ta’siri Bugungi kunda san’at asarlari ommaviy axborot vositalari va raqamli platformalar orqali keng ommaga tezkor yetib bormoqda. Bu holat san’at ta’sir doirasini kengaytirib, ijodkor mas’uliyatini yanada oshirmoqda. Avvallari san’at asarlari tor doirada baholangan bo’lsa, hozirda ular jamiyatning turli qatlamlariga bir vaqtning o’zida ta’sir ko’rsatmoqda. Shu sababli san’atkor o’z asarining ommaviy ongga qanday ta’sir qilishini oldindan anglab yetishi muhimdir. Mas’uliyatsiz tarzda yaratilgan san’at mahsulotlari noto’g’ri tushunchalar, salbiy xulq-atvor yoki axloqiy inqirozni kuchaytirishi mumkin. Bu esa san’atdagi erkinlikni mas’uliyat bilan muvozanatda olib borish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Yosh avlod tarbiyasida san’at mas’uliyati San’at yosh avlod tarbiyasida kuchli ijtimoiy vosita sifatida namoyon bo’ladi. Yoshlar san’at asarlari orqali dunyoni angelaydi, o’z qarashlarini shakllantiradi va hayotiy qadriyatlarni o’zlashtiradi. Shu bois san’atkorlarning mas’uliyati ayniqsa yoshlar bilan bog’liq masalalarda yanada muhim ahamiyat kasb etadi. San’at erkinligi doirasida yaratilgan asarlar yoshlar ongida ijobiy fazilatlarni shakllantirishi, insonparvarlik, adolat va vatanparvarlik g’oyalari mustahkamlashi lozim. Aks holda, san’at tarbiyaviy vosita emas, balki salbiy ta’sir manbaiga aylanishi mumkin. Bu jihat san’at va mas’uliyat uyg’unligining dolzarbligini ko’rsatadi.

Zamonaviy jamiyatda san’at erkinligi va mas’uliyatining yangi talqini Zamonaviy jamiyatda san’at erkinligi yangi mazmun kasb etmoqda. Global madaniy almashinuv, internet va ijtimoiy tarmoqlar san’atni yanada ochiq va erkin maydonga olib chiqdi. Biroq bu ochiqlik mas’uliyat masalasini yanada murakkablashtirdi. Endilikda san’atkor nafaqat o’z jamiyati, balki global auditoriya oldida ham javobgar bo’lib qolmoqda. Shu nuqtai nazardan, san’atdagi erkinlik va mas’uliyat muvozanatini ta’minlash zamonaviy madaniyatning ustuvor

vazifalaridan biridir. Ijodiy erkinlikni cheklamasdan, uni ijtimoiy mas’uliyat bilan uyg’unlashtirish san’atning barqaror va sog‘lom rivojlanishini ta’minlaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, san’atda erkinlik va mas’uliyat muvozanati muhim ijtimoiy va madaniy masaladir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Rajabiy Y. O‘zbek xalq musiqasi. Toshkent: Fan, 1994
2. Qodirov A. Musiqa san’ati asoslari. Toshkent: O‘qituvchi, 2016